

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Een omstreden koloniale beroemdheid

Het geweld en de reputatie van Raymond Westerling in de dekoloniseringsliteratuur

Arps, A.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Indische Letteren

License

Article 25fa Dutch Copyright Act (<https://www.openaccess.nl/en/in-the-netherlands/you-share-we-take-care>)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Arps, A. (2018). Een omstreden koloniale beroemdheid: Het geweld en de reputatie van Raymond Westerling in de dekoloniseringsliteratuur. *Indische Letteren*, 33(4), 452-466. <https://verloren.nl/tijdschriften/indische-letteren>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Een omstreden koloniale beroemdheid

Het geweld en de reputatie van Raymond Westerling in de dekoloniseringsliteratuur

ARNOUD ARPS

In het *Algemeen Indisch Dagblad De Preangerbode* van 4 januari 1957 wordt in een krantenartikel de Leidschendamse muziekleraar en pedagoog C. Ruivenkamp aangehaald, die meldt dat er een gouden stem is ontdekt in de wereld van de opera.¹ Het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen spreekt later zelfs over iemand met het ‘in ons land weinig voorkomende stemtype van heldentenor’.² Hier is volgens Ruivenkamp een goede dramatische tenor in de maak. Ruivenkamp is niet alleen zeker van een sensatie, maar stelt dat het gaat om een stem die over de hele wereld bekendheid zal krijgen. Hoewel zijn zangstem op dat moment nog niet bekend is, is de man over wie Ruivenkamp praat, dat al wel. De man in kwestie is namelijk Raymond Paul Pierre Westerling (1919-1987), op dat moment ex-kapitein van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger.

Raymond Westerling werd geboren op 31 augustus 1919 in Constantinopel, het latere Istanbul, waarmee hij tevens zijn bijnaam verkreeg, namelijk De Turk. Nadat hij zich op tweeëntwintigjarige leeftijd had aangemeld als vrijwilliger bij de geallieerden, doorliep hij een korte maar explosieve carrière in het leger. In 1946 kreeg hij de leiding over het Depot Speciale Troepen (DST), waarmee hij in 1946 en 1947 een zuiveringsactie op Zuid-Celebes uitvoerde, waarbij extreem geweld werd toegepast. Westerling kreeg *carte blanche* om het Depot Speciale Troepen te leiden en mocht zelf invulling geven aan zijn opdracht om het gebied rond Makassar ‘te zuiveren’. Dit leidde uiteindelijk tot de beruchte ‘methode-Westerling’, waarbij kampongs’ s nachts werden omsingeld en verdachte personen standrechtelijk werden geëxecuteerd.³ Omdat deze handelswijze negatieve publiciteit veroorzaakte, werd hij in 1948 gedwongen te vertrekken bij het DST. Een maand na de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië pleegde Westerling nog een onsuccesvolle staatsgreep tegen Soekarno. Dit deed hij met een kleinschalige militaire macht, genaamd de APRA ofwel de Angkatan Perang Ratu Adil (het Legioen van de Rechtvaardige Vorst).⁴ Over Westerling schrijft militair historicus Jaap de Moor in 1994:

Raymond Westerling in Brussel in 1950. Collectie Geheugen van Nederland.

Kapitein Raymond Westerling mogen we met enig recht Nederlands meest legendarische en controversiële militair noemen. Bewierookt en verguisd, bejubeld als de militair die ‘ons Indië had kunnen redden’, en over wie ik zelfs vandaag de dag tijdens interviews nog wel eens hoor ‘met zo’n vent zaten we nu nog in Indië’, maar anderzijds beschouwd als de grootste oorlogsmisdadiger die Nederland ooit heeft voortgebracht. De figuur van Raymond Westerling laat niemand koud of onberoerd.⁵

Want dat roept de figuur van Westerling op: controversie. Die controversie rond hem, en daarmee zijn reputatie, wordt voornamelijk veroorzaakt door het geweld waarmee Westerling wordt geassocieerd. De media speelden hierbij een cruciale rol. Die controversie was al in 1946 en 1947 opgedoken, maar was weer langzaam wegge-

ebd. In 1969 kwam daar met het interview van Joop Hueting over oorlogsmisdaden verandering in. Jaap de Moor ziet twee omstandigheden die belangrijk waren voor de hernieuwde aandacht. Ten eerste werd er op de televisie aandacht besteed aan de geweldsexcessen in Indië, waarbij ook Westerling op het scherm verscheen:

Het deed zijn reputatie geen goed. Hij zag er enigszins onaangenaam uit en de verdediging van zijn optreden in Indië maakte geen sterke indruk. Voor het eerst in zijn leven kwam de aandacht in de media zijn reputatie niet ten goede. Tot dan toe had de schrijvende pers steeds bijgedragen aan de mythevorming over zijn persoon en daden.⁶

Ten tweede was er inmiddels een nieuwe generatie opgekomen, die gelijkenissen zag tussen de excessen in Indië en de Vietnamoorlog. Volgens De Moor was Westerling ‘voor de generatie van na 1970 in even sterke mate oorlogsmisdadiger als hij held was voor de generatie van 1950’.⁷ Ook heden ten dage blijft de figuur van Raymond Westerling tegenstrijdigheden oproepen. Zo benaderde een oud-veteraan mij eind 2017 met de mededeling dat de methoden van Westerling zeer doeltreffend waren. Alleen Westerling zou bereid zijn geweest de acties te ondernemen die destijds noodzakelijk werden geacht. In de autobiografie van Westerling zou te lezen zijn dat zijn methoden de enige mogelijke acties waren om de dreigingen in Indië de kop in te drukken.⁸ Zijn autobiografie zou daarmee een rechtvaardiging inhouden. In januari 2018 verscheen in *Trouw* een artikel over het ‘godsgerecht’ in Zuid-Sulawesi: gedwongen gevechten tussen Indonesiërs, waarbij de verliezer geëxecuteerd werd door Nederlandse militairen.⁹ Al in het Rapport Van Rijn/Stam uit 1954, en later in de *Excessennota* opgenomen als ‘Godsoordelen’, werden deze gevechten gedocumenteerd. Ook in dat rapport werd al een verantwoordelijke aangewezen voor de wandaden: Raymond Westerling.¹⁰

Westerling heeft zijn reputatie voornamelijk te danken aan de militaire acties op Zuid-Celebes en, in mindere mate, aan de mislukte staatsgreep waarmee hij Soekarno omver wilde werpen. Echter, het leven en de bekendheid van Raymond Westerling kenmerken zich vooral door tegenstellingen. Zo is er het beeld van een vrijwilliger die zich aanmeldt bij de geallieerden om voor ons land tegen de Duitsers te vechten, maar ook het beeld van een oorlogsmisdadiger in verband met de gepleegde, en door hem erkende, standrechtelijke executies. Ook is de figuur van Westerling bekend als een berucht militair onder wiens bewind duizenden mensen de dood vonden en als een operazanger die gesponsord werd door het ministerie van

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. En wat dacht u ten slotte van de tegenstellingen, *what's in a name*, van iemand die als achternaam heeft Westerling, verwijzend naar iemand uit het Westen, ofwel een blanke, maar die geboren is in Constantijnopel, hoofdstad van het Ottomaanse Rijk, die een Nederlandse vader heeft en een Griekse moeder.¹¹

Die tegenstellingen zijn ook terug te vinden in de dekolonisatieliteratuur, waarin een meervoudig portret van Raymond Westerling wordt geschetst. In dit artikel zal ik mij kort richten op drie fictieve verhalen waarin Raymond Westerling een prominente rol speelt.¹² Het geschetste beeld van Westerling speelt met deze tegenstellingen. In de rest van dit artikel wil ik beargumenteren dat Westerling door deze tegenstellingen beschouwd kan worden als een Indische beroemdheid. Dan doel ik niet op enige Indische komaf, maar ik wil de nadruk leggen op de herinneringsstructuur van Westerling, dat wil zeggen: de structuur waarmee de figuur van Raymond Westerling wordt herinnerd.

Beroemdheid

In 1980 schreef de Engelse filmwetenschapper Richard Dyer het invloedrijke *Stars*. Het boek was een van de eerste pogingen om het fenomeen van *stardom* te analyseren vanuit verschillende theoretische invalshoeken. Dyer ontwierp hierin zijn *star theory*, waarbij hij 'de filmster' in drie categorieën onderverdeelde: de filmster als een sociaal fenomeen (waarom creëren sterren betekenis?), 'de figuur' van de filmster (welke betekenissen belichaamt de figuur van de filmster?) en de filmster als 'teken' (op welke manieren creëren sterren betekenissen?).¹³ Naast *Stars* schreef Dyer ook *Heavenly Bodies*, waarin hij zijn *star theory* verder uitwerkte. Breed genomen kunnen filmsterren volgens Dyer gelezen worden als 'teksten'. Filmsterren zijn in feite ideologische constructies die gemaakt zijn door verschillende media- en cultuurproducten.¹⁴

Belangrijk hierbij is dat filmsterren, en *celebrities* in het algemeen, geconstrueerd worden door verschillende mediateksten. Dit kunnen films zijn, maar bijvoorbeeld ook literatuur, muziekvideo's, reclames en merchandise.¹⁵ Volgens filmwetenschapper Patricia Pisters bedoelt Dyer hiermee dat 'sterren een aantal aspecten van onze cultuur belichamen en articuleren en als zodanig "gelezen" kunnen worden als een teken van die cultuur'.¹⁶ Volgens Pisters is Dyers belangrijkste stelling daarbij 'dat sterren een aantal tegengestelde waarden in zich verenigen en vertegenwoordigen.'¹⁷

Raymond Westerling in 1948. Collectie Beeldbank Defensie (<https://nimh-beeldbank.defensie.nl>).

Zo is de filmster enerzijds buitengewoon en anderzijds heel gewoon. De ster is buitengewoon door het bezitten van een talent dat wij als publiek niet bezitten, maar moet tegelijkertijd gewoon genoeg zijn om herkenbaar te blijven voor het publiek. Ook zijn sterren aan de ene kant een product van de massacultuur terwijl ze aan de andere kant unieke kwaliteiten bezitten. Ze worden dus tot ster gemaakt, maar bezitten daarvoor al de unieke kwaliteiten om een ster te worden. Verder zijn ze een vertegenwoordiging van sociale, culturele en ideologische waarden terwijl ze ook persoonlijke individualiteit bezitten. Tot slot zit de laatste tegenstelling in de receptie van de filmsterren: veel sterren representeren dominante normen en waarden, maar tegelijkertijd kunnen ze door margi-

nale groepen anders geïnterpreteerd of toegeëigend worden.¹⁸ Met name dit laatste zorgt ervoor dat een ster omstreden betekenissen kan krijgen.

Hoewel Dyer zich in zijn boeken richtte op filmsterren, is zijn *star theory* toepasbaar op sterren in brede zin. Aan de hand van Dyer's *star theory* zal ik het beeld van Westerling als koloniale beroemdheid analyseren, dat door middel van een specifieke media- en cultuurvorm is gevormd, namelijk de dekoloniateliteratuur waarin hij een prominente rol speelt. Uit de kenmerken die Raymond Westerling worden toegedicht in deze literatuur, wordt duidelijk hoe Westerling als beroemdheid is geconstrueerd.

Imperial hero

In 'De verovering van Bandung' (1977) van F. Springer volgen we de jonge Frankie, die schriftelijk contact houdt met zijn vrienden tijdens de zomer van 1949. Een van hen is de Indische Prik Visser, die in huize 'Bondosari' woont. Vader Visser is oud-KNIL-militair en traint in het bos rond het huis en op de daarachterliggende hei in

het geheim een twintigtal manschappen. Zij moeten steun gaan geven aan een op handen zijnde opstand in West-Java onder leiding van een mister X. Met Mister X wordt impliciet verwezen naar Raymond Westerling en van hem wordt het volgende beeld geschetst:

Mister x (wiens echte naam om veiligheidsredenen op ‘Bondosari’ niet mocht worden uitgesproken) was de beste vriend van zijn vader, een van zijn oudste strijdmakers. De oude heer vergeleek hem altijd met Napoleon. Die zat gevangen op Elba, maar zijn schaduw viel over half Europa. Van Moskou tot Londen werd zijn naam met ontzag en vrees uitgesproken. Zijn vijanden zaten apathisch van angst te wachten tot hij terugkwam om hen op hun donder te slaan. Volgens de inlichtingen van Priks vader was de stemming in Bandung, Magelang, Tasikmalaja, Garut, Tjiandjur, Sukabumi en andere plaatsen op Java nu net zo. Om iedere hoek konden elk ogenblik de legioenen van Mister x verschijnen.¹⁹

Mister X is een figuur voor wie zijn manschappen veel ontzag hebben: ‘De schaduw van Mister x viel over West-Java en overal in de Preanger hield men de adem in. Elk ogenblik konden zijn horden van de berghellingen komen neerzwermen.’²⁰ Bovendien kan het van hem geschetste beeld beschouwd worden als dat van een *imperial hero*. De historici Max Jones, Berny Sèbe et alii definiëren de *imperial hero* als volgt: ‘We use the term “imperial hero” to denote those individuals endowed with heroic status for their actions in support of the expansion, promotion or defence of the empire’.²¹ Die vergelijking wordt, behalve door de karaktereigenschappen, ook nog eens onderstreept doordat vader Visser Mister X vergelijkt met Napoleon, een andere *imperial hero*. In ‘De verovering van Bandung’ blijft Westerling op de achtergrond. Het is hier voornamelijk zijn status die benadrukt wordt. De persoonlijke eigenschappen die volgens Richard Dyer cruciaal zijn voor de constructie van een beroemdheid, blijven hier grotendeels achterwege. Bijna twintig jaar later schreef Tomas Ross echter een roman waarin Westerlings eigenschappen een stuk prominenter naar voren komen.

Een meedogenloos mens

De *Broederschap* van Tomas Ross uit 1995 is een mozaïekverhaal dat begint in de zomer van 1948, waarin verschillende personages worden gevolgd. Een aantal van

hen is een niet-fictieve persoon, zoals Soekarno, Simon Spoor en uiteraard Raymond Westerling. Westerling wordt in het boek zowel humaan als meedogenloos afgeschilderd. Het boek is een thriller, gesitueerd net na de eerste zogeheten politionele actie en volgt in eerste instantie de geheim agent Pieter Nolten. Aangezien het een mozaïekverhaal is, komen er ook andere personages aan bod. Een van hen is de voormalige KNIL-soldaat Simon van Leeuwen, die zich zo nu en dan zijn belevenissen met kapitein Westerling herinnert:

*De avonden heette het, geschreven door iemand die Simon van het Reve heette. Simon van Leeuwen vond er geen barst aan. Suf, saai. Wat kon hem een vent schelen die de hele tijd in zijn bed lag en raar droomde! 't Leek sergeant Peters wel die al nachtmerries kreeg van een vogel die opvloog. Hij schopte het boek opzij en leunde achterover. Ze moesten zo'n schrijvertje eens op patrouille een kampong insturen waar de Merdeka-roepers net waren geweest! Of een paar dagen mee laten lopen met de kapitein!*²²

Hij zou bij God niet eens meer weten hoeveel rampokkers hij had neergeschoten. Niet zoveel als de kapitein in elk geval, dat was onmogelijk.²³

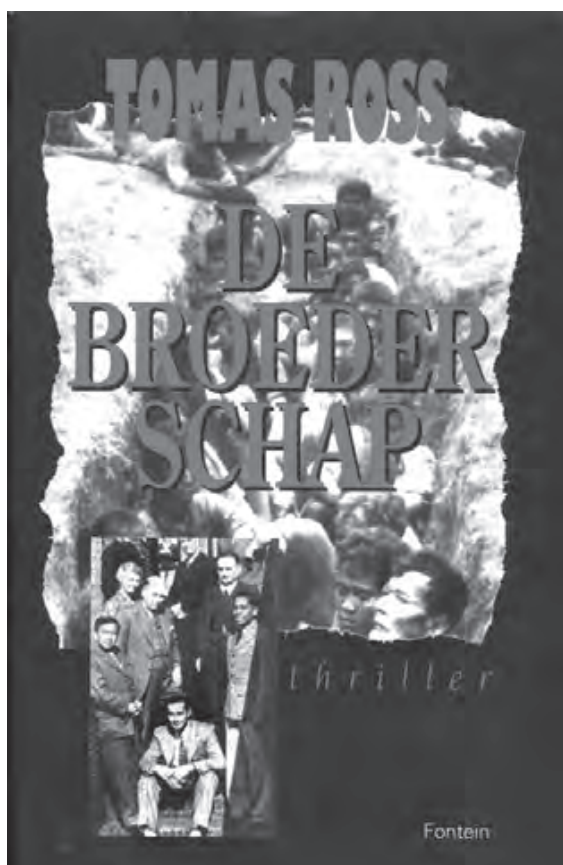
In tegenstelling tot 'De verovering van Bandung' van F. Springer laat *De Broederschap* ook het vertelperspectief van Westerling zelf zien. Tevens wordt hier gerefereerd aan het bekende imago van Westerling en hoe dat niet past bij het imago van een vader:

*De kapitein dacht aan Manon. Hij had haar de mooiste bruidsjurk van Java beloofd, en hij was ook vast van plan die te geven; maar het was de vraag waar hij die vandaag zou moeten halen. Een witte, natuurlijk, al was ze dan eerder gehuwd geweest en bracht ze twee kinderen mee – en al was ze net zwanger van hem. Hij glimlachte bij de gedachte dat hij binnenkort vader zou zijn. Hij, Raymond Paul Pierre Westerling, vader!*²⁴

De figuur van Westerling als berucht militair leider wordt hier tegenover die van Westerling als vader geplaatst. Bovendien wordt Westerling hier meer toegankelijk voor de lezer. Hij wordt vader, heeft een vrouw en is zelfs attent genoeg om de mooiste bruidsjurk van Java te beloven. Door deze alledaagse overpeinzingen wordt hij 'normaal' gemaakt, waardoor de lezer zich op dat punt met hem kan identificeren. Uiteraard komt ook het geweld van Westerling aan de orde. In dit

geval wanneer Simon zich een zuivering herinnert:

Hij viste een strootje uit het pakje en gaf gas bij nu de weg steil naar de top van de kaap klom. Grinnikte omdat hij zich herinnerde hoe ze ooit met zijn vieren een hele kampong hadden gezuiverd. Westerling had alle inwoners van de hele besmette kampong op het middenplein laten samenbrengen en een stuk of tien van hen vriendelijk gevraagd wie de verraders waren. Toen daar geen antwoord op was gegeven, had hij plotseling zijn Colt gepakt en de eerste vijf door het hoofd geschoten. Zomaar; pats boem.²⁵

Omslag van Thomas Ross, *De Broederschap* (1995).

Opvallend is dat het citaat zeer gewelddadig lijkt te eindigen, maar het gaat verder: ‘Alleen Quint en hij hadden geweten dat het losse flodders waren en dat de vijf ervan op de hoogte waren’.²⁶ Het geweld wordt weer afgezwakt, waarna toch blijkt dat er wél extreem geweld is gebruikt:

Daarna was het een fluitje van een cent geweest om de bendeleden ertussenuit te pikken. Ze hadden de leider op het plein aan een paal gebonden en Quinten had met een houw van zijn klewang diens lelijke kop afgeslagen. Pas toen waren de vijf slachtoffers lachend overeind gekrabbeld.²⁷

Hier wordt gespeeld met de verwachting van de lezer, die mede gevormd wordt door de toenmalige sterrenstatus van Westerling. De lezer in 1995 weet inmiddels van de reputatie van Westerling als beruchte militair. De onthulling dat het om losse flodders gaat, lijkt daarom niet in lijn met deze reputatie. De gruwelijke executie die volgt, benadrukt deze echter weer. *De Broederschap* verwijst heel expliciet naar Westerlings reputatie, waardoor de figuur van Westerling hier zowel menselijk als meedogenloos overkomt: ‘En dan Raymond Westerling, De Turk, die na zijn militaire

operatie op Celebes beurtelings als een held en als een beul werd omschreven in de vaderlandse pers'.²⁸

‘Wij hadden kapitein Westerling’

In de roman *Merdeka!* uit 2016 van Jacob Vis wordt de Indische Jan Bax gevolgd, die als huzaar naar Indië terugkeert. Hij belandt uiteindelijk bij de commando's van Raymond Westerling op Zuid-Celebes, waar hij meerdere gruweldaden meemaakt. De openingszin van de roman *Merdeka!* laat niets aan de verbeelding over. Het beeld van Westerling is meteen duidelijk: ‘Elke oorlog kent excessen. Hitler had de kampen, Pol Pot de *killing fields*, wij hadden kapitein Westerling’.²⁹ Westerling is hier dus een oorlogsmisdadiger. Tegelijkertijd wordt aangegeven wat voor prestige de commando's en Westerling zelf hadden: ‘Ze droegen beiden de groene baret van de commando's, wat hun een prestige opleverde dat aan heldenverering grensde’.³⁰ Verdere beschrijvingen in het boek benadrukken de status van de man. Hij was gevreesd, werd vereerd, was capabel en doeltreffend:

Westerling daarentegen had een enorm prestige en wie hem als commandant bezig zag kon dat begrijpen. Het was een onverschrokken kerel die een onvoorwaardelijke loyaliteit aan zijn mannen betoonde en omgekeerd gingen zij voor hem door het vuur.³¹

Westerling kon geintjes maken en met zijn mannen een drinkgelag aanrichten waarbij iedereen begon zijn baret, gevuld met bier en jenever, leeg te drinken.³²

Westerling had de standrechtelijke executies merendeels zelf uitgevoerd, man voor man.³³

Door de vergelijking met de beroemde Mongoolse heerser Djengis Khan krijgt Westerling vastberadenheid en allure toegeschreven:

Zodra Westerling ergens zijn intrede deed domineerde hij het gezelschap, alsof Djengis Khan was binnengekomen. Dat gebeurde nu weer. Anneke Staring had me bij de kennismaking met een snelle blik getaxeerd en vastgesteld dat ik geen man was die haar begeerte opriep. En ook na mijn verhaal uit de hel keek ze

niet anders naar me. Maar bij kapitein Westerling, die de reputatie die hem vooraf ging met zijn martiale uiterlijk bevestigde, was dat wel degelijk het geval. Hij toonde ook meer belangstelling voor het uiterlijk van de knappe luchtfotodeskundige dan voor datgene wat zij hem liet zien.³⁴

Er wordt echter ook een beeld geschetst van Westerling als iemand die naar zijn collega's luistert en die niet slechts moordt om het moorden. Zo wordt hij in het verhaal op een gegeven moment op andere gedachten gebracht. Westerling staat op het punt om krijgsgevangenen dood te schieten, maar het hoofdpersonage stelt voor hen te gebruiken om gewonden te laten dragen. Na verhoor stelt het hoofdpersonage voor de gevangenen vrij te laten. Dit doet Westerling tot inkeer komen en hij beaamt bedachtzaam en met een zuinig gezicht dat het geen slecht idee is.³⁵

Het geweld dat rond Westerling hangt, is belangrijk voor zijn reputatie. In de receptie daarvan is een tegenstelling te zien. Jaap de Moor omschrijft de ontvangst van zijn acties op Zuid-Celebes als volgt:

‘Celebes’ maakte hem in één klap de meest controversiële officier in het leger: bejubeld als militair die uitvoerde wat anderen niet durfden, verguisd als oorlogsmisdadiger, die Gestapomethoden toepaste op een volk dat voor zijn vrijheid vocht.³⁶

Ook in *Merdeka!* wordt er bij het geweld een meer ambigu beeld getoond. Niet alleen is het geweld gruwelijk, het is ook effectief:

Ter zake. Wij van de MID zoeken een vent die de gangen kan nagaan van het depot speciale troepen, met name van hun commandant, een zekere kapitein

Omslag van Jacob Vis, *Merdeka!* (2016).

Westerling. Over die man en zijn paladijnen doen allerlei gruwelverhalen de ronde, maar hij is erin geslaagd het opstandige Zuid-Celebes te pacificeren ten koste van honderden, misschien duizenden standrechtelijke executies.³⁷

Tegelijkertijd poneert het boek heel duidelijk dat het geweld op Zuid-Celebes excessief was. Er wordt later in het boek zelfs gesproken over oorlogsmisdaden:

Dat alles heeft in Zuid-Celebes plaatsgevonden en het antwoord op de eerste vraag luidt dan ook volmondig: ja, het DST onder leiding van kapitein R. Westerling heeft zich schuldig gemaakt aan moord, verkrachting, marteling, mishandeling, plundering en brandstichting. Niet incidenteel, maar structureel en wel in zodanige mate dat het in een nieuw oorlogstribunaal vrijwel zeker zou kunnen leiden tot een veroordeling van de daders.³⁸

Waar F. Springer en Tomas Ross in mindere mate nadruk leggen op dit geweld, is het een belangrijke factor in het boek van Vis. Ook de veelbesproken methode-Westerling komt hier aan bod:

De werkwijze van het DST was in bijna alle gevallen hetzelfde. 's Nachts werd de kampong die gezuiverd moest worden geruisloos omsingeld waarna de bewoners met veel lawaai werden gewekt en op het dorpsplein bijeen gedreven, waar de mannen van vrouwen en kinderen werden gescheiden. De eigen inlichtingendienst van het korps had een plaatselijke spion die aanwees welke dorpingen lid waren van de PKI en/of sympathie koesterden voor het gedachtegoed van de nationalisten. Kapitein Westerling zat achter een klaptafeltje met een namenlijst en riep de personen op die lijst een voor een naar voren. Als hij na minimaal verhoor de indruk had dat de ondervraagde terecht verdacht was van terrorisme, dan schoot hij hem ter plekke neer.³⁹

Hoewel er nadruk ligt op de hevigheid van het geweld, ligt er toch een meerduidig discours aan ten grondslag. Wat naast de vermelding van de gruwelijkheden opvalt, is namelijk het terugkerende discours: de acties zijn wreed, maar het is een methode die werkt. Dit komt expliciet naar voren in onderstaand citaat:

De bersiap was in volle gang en Westerling had een eigen methode ontwikkeld om die de kop in te drukken: hij hakte van elke leider de kop af. Sommigen von-

den het wreed en zeiden dat wij dezelfde methoden hanteerden als de pemoe-da's, maar het werkte en toen we ons basiskamp betrokken, hadden we de zaak aardig onder controle.⁴⁰

In de dekolonisatieliteratuur wordt Westerling afgebeeld als een buitengewone man die een combinatie van eigenschappen bezat die niemand anders had. Tegelijkertijd bezat hij eigenschappen die hem toegankelijker maakten. Hoewel zijn beroemdheid gebaseerd is op zijn unieke kwaliteiten, werd deze tegelijkertijd continu gevoed door verschillende media- en cultuurproducten. Televisie, nieuwsberichten en later ook de dekolonisatieliteratuur hebben daar op verschillende manieren aan bijgedragen. Daarbovenop is de receptie van de figuur van Westerling van oudsher al ambigu geweest. De rechtvaardiging en het effect van zijn militaire acties zijn bovendien altijd verschillend beoordeeld. Het individu en de 'ster' Raymond Westerling hebben voor verschillende generaties een andere sociale, culturele en ideologische waarde gehad. Hierdoor hebben verschillende groepen zich zijn figuur toegeëigend, die daardoor verschillende betekenissen heeft gekregen. Voor veel mensen is hij een oorlogsheld geweest, voor anderen was en is hij de grootste Nederlandse oorlogsmisdadiger. De figuur van Raymond Westerling is ontegenzeggelijk controversieel.

Besluit

De kenmerken die aan Westerling worden toegedicht in de dekolonisatieliteratuur, laten zien op welke manier zijn sterrenstatus is opgebouwd. De lezer kan zich met Westerling identificeren, hoewel hij tegelijkertijd een ongrijpbare figuur blijft. Daarbij worden de eigenschappen die hem in eerste instantie als militair zo succesvol maakten, en die later zo werden verguisd, in de literatuur benadrukt, herhaald en uitgevergroot. Op die manier wordt de figuur van Westerling als beroemdheid geconstrueerd via de media. De manier waarop Westerling in dekolonisatieliteratuur wordt herinnerd, laat echter nog iets zien. Er komt een structuur aan het licht die zich laat kenmerken door vergeten, verketteren, verheerlijken. Eind 2017 hield historicus Remco Raben een lezing, waarin hij toelichtte dat het Nederlandse koloniale verleden problematisch is door drie aspecten. Deze geschiedenis wordt namelijk vaak als vergeten geconstrueerd, is vaak verketterd en wordt vaak verheerlijkt.⁴¹ En dit alles tegelijkertijd, dus paradoxaal. Hier kan een parallel getrokken worden met de problematische herinnering aan Westerling, die op eenzelfde manier paradoxaal is.

Het aspect van vergeten heeft te maken met wie er over het verleden spreekt. Dat is van invloed op wat er wel en niet wordt herinnerd. Om een kort voorbeeld te geven, wil ik ingaan op de militaire actie in Zuid-Celebes in 1946-1947. Wat wel en niet wordt belicht, wat wel en niet wordt vergeten, wordt duidelijk wanneer we kijken naar de terminologie van die actie. In Nederland wordt vaak gesproken over de Zuid-Celebes affaire, in Engeland is het de *South Sulawesi campaign* en in Indonesië wordt het ook wel aangeduid als *Pembantian Westerling*, ofwel het ‘Bloedbad van Westerling’. Elke term heeft een andere connotatie en daarmee een andere invalshoek. Dit is leidend voor wat wordt herinnerd en voor wat daarmee wordt vergeten.

Uit de eerder aangehaalde citaten heb ik verder een aantal kernwoorden aangehaald die de figuur van Westerling omschrijven. Hij is een beul, er zijn gruweldaden, er is sprake van moord, verkrachting, marteling, mishandeling, plundering en brandstichting. Maar tegelijkertijd is hij een held met prestige, heeft hij een martiaal uiterlijk, werkt zijn methode en zorgt hij voor controle. Er is bij de figuur van Westerling dus sprake van een diffuus beeld. Hiermee ontstaat er een paradoxale relatie tussen de drie pijlers van vergeten, verketterd en verheerlijkt. Net als Indië is de figuur van Westerling een van tegenstrijdigheden en zo kan er, zoals gezegd, een parallel getrokken worden met hoe Indië wordt herinnerd, want hierover stelt Remco Raben: ‘... diversiteit, onbepaaldheid en verwarring vormen de essentie van de koloniale, en postkoloniale, situatie.’⁴² Ook de figuur van Westerling als *celebrity* is divers, onbepaald en verwarrend.

Bibliografie

- Bennema, Tineke & Yvonne Rieger-Rompas, ‘Nederlandse militairen noemden het “godsgerecht”, gedwongen gevechten tussen Indiërs waarna ze de verliezer doodschoten’, in: *Trouw*, 25 januari 2018.
- Dyer, Richard, *Heavenly Bodies*. Tweede druk. Abingdon 2004.
- Dyer, Richard, *Stars: New Edition*. Londen 1998.
- [Fasseur, Cees], *De Excessennota. Nota betreffende het archiefonderzoek naar de gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950*. Ingeleid door Jan Bank. Den Haag 1995 (tweede druk).
- Jones, Max e.a., ‘Decolonising Imperial Heroes. Britain and France’, in: *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 42 (2014) 5, p. 787-825.
- Moor, Jaap de, ‘Van vrije jongen tot ratu adil. De memoires van kapitein Raymond Westerling’, in: *Indische Letteren* 8 (1993), 3-4, p. 171-179.
- Moor, Jaap de, ‘Kapitein Westerling 1919-1987: leven en werk van een militair avonturier’, in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* 1994, p. 19-27.
- Moor, J.A. de, ‘Westerling, Raymond Paul Pierre (1919-1987)’, in: *Biografisch Woordenboek van Nederland* 4

- (1994/2013). Geraadpleegd op 1 mei 2018 via <http://resources.huylgens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn4/westerling>.
- Moor, Jaap de, 'De mythes rond kapitein Westerling', in: *Hollands Maandblad* 41 (maart 2000), 628, p. 16-21.
- Pisters, Patricia, 'In het spiegelpaleis van de roem. Sterren en mediapersoonlijkheden in de mediacultuur', in: Thomas Elsaesser & Pepita Hesselberth (red.), *Hollywood op straat. Film en televisie in de hedendaagse mediacultuur*. Amsterdam 2000, p. 195-212.
- Raben, Remco, 'Koloniaal verleden en heden'. Arnhem 3 november 2017 (lezing).
- Raben, Remco, *Wie spreekt voor het koloniale verleden? Een pleidooi voor transkolonialisme*. [Arnhem] 2016 (oratie).
- Ross, Tomas, *De Broederschap*. Baarn 1995.
- Springer, F., 'De verovering van Bandung', in: *Zaken overzee*. Amsterdam 1977, p. 7-39.
- 'Staat betaalt opleiding: Ex-kapitein Westerling wordt opera-zanger', in: *Leeuwarder courant*, 29 januari 1962.
- Vis, Jacob, *Merdeka! Schoorl* 2016.
- 'Westerling wordt opera-zanger', in: *Algemeen Indisch Dagblad De Preangerbode*, 4 januari 1957.

Noten

- 1 'Westerling wordt opera-zanger' 1957.
- 2 'Staat betaalt opleiding' 1962.
- 3 De Moor 1994/2013.
- 4 Zie De Moor 1994, 2013.
- 5 De Moor 1994, p. 19.
- 6 De Moor 2000, p. 17.
- 7 De Moor 2000, p. 18.
- 8 Voor meer informatie over de memoires van Raymond Westerling, zie De Moor 1993.
- 9 Bennema en Rieger-Rompas 2018.
- 10 Fasseur 1995, p. 47-49.
- 11 Zie <http://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/westerling#.WuhZstPRDVo>.
- 12 Raymond Westerling heeft zelf ook memoires geschreven. Jaap de Moor zag hierin geen literaire waarde, maar ze zijn wel waardevol als bron voor zijn sterrenstatus. Zie De Moor 1993, p. 171-179.
- 13 Dyer 1980, p. 2.
- 14 Dyer 1980 p. 1.
- 15 Dyer 1980, p. 60-63.
- 16 Pisters 2000, p. 203.
- 17 Pisters 2000, p. 203.
- 18 Pisters 2000, p. 203.
- 19 Springer 1977, p. 29.
- 20 Springer 1977, p. 29.
- 21 Jones e.a. 2014, p. 789.
- 22 Ross 1995, p. 37.
- 23 Ross 1995, p. 37.

-
- 24 Ross 1995, p. 106.
 - 25 Ross 1995, p. 187.
 - 26 Ross 1995, p. 187.
 - 27 Ross 1995 p. 187.
 - 28 Ross 1995, p. 275.
 - 29 Vis 2016, H1: e-boek.
 - 30 Vis 2016, H6: e-boek.
 - 31 Vis 2016, H18: e-boek.
 - 32 Vis 2016, H18: e-boek.
 - 33 Vis 2016, H18: e-boek.
 - 34 Vis 2016, H21: e-boek.
 - 35 Vis 2016, H22: e-boek.
 - 36 De Moor 1984.
 - 37 Vis 2016, H16: e-boek.
 - 38 Vis 2016, H17: e-boek.
 - 39 Vis 2016, H17: e-boek.
 - 40 Vis 2016, H20: e-boek.
 - 41 Raben 2017.
 - 42 Raben 2016, p. 5.

Arnoud Arps is promovendus aan de Amsterdam School for Cultural Analysis en docent aan het departement Mediastudies van de Universiteit van Amsterdam. Hij doet promotieonderzoek naar hoe herinneringen aan het geweld tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog worden geproduceerd, geconstrueerd en geconsumeerd door middel van hedendaagse Indonesische populaire cultuur.